

Tanınma Politikasına Dair İki Model Üzerine Bir Tartışma: Kimlik Modeline Karşı Statü Modeli

A Discussion On Two Models Of Politics Of Recognition: The Status Model Vs. Identity Model

Hediye DURLU

Doktora öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Felsefe Anabilim Dalı, Muğla/Türkiye
ORCID: 0000-0003-1708-5218

ÖZET

Bu çalışmada tanınma politikasına dair iki modeli, kimlik modelini ve statü modelini tartışacağız. Tarihsel kökleri Hegelci felsefeye kadar giden tanınma politikasının kimlik modeli, yirminci yüzyılın son çeyreğinde, özellikle 1980'li ve 1990'lı yıllarda Batılı demokrasilerde öne çıkan etnik, din, ırk, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim temelli kolektif gruplara mensup bireylerin, kolektif kimliklerinin kamusal alanda tanınması yönündeki taleplerine karşılık gelir. Kimlik modeli, toplumsal kaynakların eşitlikçi yeniden bölüşümü taleplerini içeren adalet paradigması karşısında, adalete ilişkin yeni talepler olarak ortaya çıkan tanınma taleplerini odağına alan yeni adalet paradigmasına olan ihtiyacı tartışmaya açma görevini üstlenir. Ancak bu önemli görevi üstlenmekle birlikte, içerdiği problemler nedeniyle giderek uygun bir tartışma zemini olmaktan uzaklaşır. Bu problemlerden ilki, grup kimliğinin önceden verili, değişmez ve homojen olduğu kabulünden hareket eden, bu nedenle hem grup içi eşitsiz ilişkileri maskeleyen eğiliminde olan hem de gruplar arası eşitsiz ilişkilere yol açma eğiliminde olan kimliğin şeyleşmesi problemidir. İkincisi, tanınma taleplerinin yeniden bölüşüm taleplerinin yerini alması ve adaletin kapsamının yeniden bölüşüm taleplerini dışarıda bırakacak şekilde yeniden kavramsallaştırılmasıyla ortaya çıkan yer değiştirme problemidir. Kimlik modeline alternatif olarak geliştirilen statü modeli, ne önceden verili, mutlak ve homojen bir grup kimliğinin tanınmasını ne de siyasetin merkezindeki kaymayı ya da tanınma taleplerinin yeniden bölüşüm taleplerinin yerini almasını onaylar. Statü modeli, kimlik modelinin içerdiği problemlerden kaçınmak için bir yandan tanınmayı ve yanlış tanınmayı yeniden tarif etme; diğer yandan ise adaletin tanınma boyutu yanında yeniden bölüşüm boyutunu da ihmal etmeyen çok boyutlu adalete olan ihtiyacı tartışmaya açma görevlerini üstlenir. Bu çalışmada, bu zorlu görevleri üstlenen statü modelinin, kimlik modeline alternatif olarak uygun bir tartışma zemini oluşturabildiğini ileri süreceğiz.

Anahtar Kelimeler: Tanınma politikası, kimlik modeli, statü modeli, kimliğin şeyleşmesi, yer değiştirme.

ABSTRACT

In this study, we will discuss two models of the politics of recognition, the identity model and the status model. The historical roots of the identity model of the politics of recognition go back to the Hegelian philosophy. This model responds to the claims for recognition of individuals who are members of groups based on ethnicity, religion, race, gender and sexual orientation which came to the fore in Western democracies in the last quarter of the twentieth century, especially in the 1980s and 1990s. The identity model undertakes the task of discussing the need for a new justice paradigm, which focuses on the claims for recognition that emerge as new claims for justice, against the justice paradigm that includes claims for an egalitarian redistribution of social resources. However, although it undertakes this important task, it gradually ceases to be a suitable discussion ground due to the problems it contains. The first of these problems is the problem of identity reification, which is based on the assumption that group identity is pre-given, unchanging, and homogeneous, and therefore tends to both mask unequal relations within the group and lead to unequal relations between groups. The second is the displacement problem, which occurs when claims for recognition replace claims for redistribution and the scope of justice is reconceptualized to exclude claims for redistribution. The status model, developed as an alternative to the identity model, neither endorses the recognition of a pre-given, absolute and homogeneous group identity, nor the shift in the center of politics, or the replacement of claims for recognition with claims for redistribution. The status model redefines recognition and misrecognition on the one hand to avoid the problems inherent in the identity model. On the other hand, it undertakes the task of discussing the need for multidimensional justice, which does not neglect the dimension of redistribution as well as the recognition of justice. In this study, we will argue that the status model, which undertakes these challenging tasks, can provide a suitable discussion ground as an alternative to the identity model.

Keywords: Politics of recognition, identity model, status model, reification of identity, displacement.

1. GİRİŞ

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde, özellikle 1980’li ve 1990’lı yıllarda Batılı demokrasilerde öne çıkan etnik, din, ırk, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim temelli kolektif gruplara mensup bireyler, yanlış tanınmaya neden olan kültürel egemenliğe son verilmesi ve kolektif kimliklerinin kamusal alanda tanınması adına taleplerde bulunmaya başladılar. Bu yeni taleplerle birlikte, geçtiğimiz 150 yıldır toplumsal adaletin teorileştirilmesinde öne çıkan eşitlikçi yeniden bölüşüm talepleri siyasetin merkezinden uzaklaşmaya başladı. Tanınma taleplerinin siyasetin merkezine doğru kayması ve siyaset felsefecileri arasında ilgi uyandırmasıyla birlikte, eşitliğin yerine farklılığı, sömürünün yerine kültürel egemenliği ve yeniden bölüşümün yerine tanınmayı odağına alan yeni bir siyasal düşünce ortaya çıktı. Tanınma politikasını kimlik modeline eşitleyen kimlik politikası bu yeni siyasal düşünceye karşılık gelir.

Tanınma politikasının kimlik modeli, adaletin tanınma taleplerini içerecek şekilde yeniden teorileştirilmesine olan ihtiyacı tartışmaya açması bakımından önemli bir görev üstlenir. Ancak bu model, içerdiği problemler nedeniyle giderek uygun bir tartışma zemini olmaktan uzaklaşır. Bu problemlerden ilki, grup kimliğinin önceden verili, değişmez ve homojen olduğu ön kabulünden hareket eden, bu nedenle hem grup içi eşitsiz ilişkileri maskeleyen eğiliminde olan hem de gruplar arası eşitsiz ilişkilere yol açma eğiliminde olan kimliğin şeyleşmesi problemidir. İkincisi, tanınma taleplerinin yeniden bölüşüm taleplerinin yerini alması ve adaletin yeniden bölüşüm taleplerini dışarıda bırakacak şekilde yeniden kavramsallaştırılmasıyla ortaya çıkan yer değiştirme problemidir.

İçerdiği bu problemler nedeniyle, tanınma politikasının kimlik modeline karşı alternatif olarak tanınma politikasının statü modeli geliştirilir. Statü modeli toplumsal adaletin yeniden teorileştirilmesinde tanınma taleplerine dikkat çekmekle birlikte, kimlik modelinin içerdiği problemlerden kaçınmak için bir yandan tanınmayı ve yanlış tanınmayı yeniden kavramsallaştırır; diğer yandan ise adaletin tanınma boyutu yanında yeniden bölüşüm boyutunu da ihmal etmeyen çok boyutlu adalete olan ihtiyacı tartışmaya açar. Zira statü modeli, ne önceden verili, mutlak ve homojen bir grup kimliğinin tanınmasını yanlış tanınmanın ayrıcalıklı bir çözümü olarak görür ne de siyasetin merkezindeki kaymayı ya da tanınma taleplerinin yeniden bölüşüm taleplerinin yerini almasını onaylar. Bu nedenle statü modeli, bir yandan grup kimliğinin gruba üye bireyler üzerinde baskıcı hale gelmesinden kaçınmayı amaçlar. Diğer yandan ise toplumsal adaletin yeniden teorileştirilmesinde hem savunulabilir tanınma taleplerini hem de savunulabilir yeniden bölüşüm taleplerini birlikte içerebilen daha kapsayıcı bir adalet kavramına başvurmayı amaçlar.

Bu çalışmada öncelikle, tanınma politikasının kimlik modelini ve içerdiği problemleri ele alıyoruz. Ardından bu problemlerden kaçınmaya çalışan ve bugün, tanınma ve yeniden bölüşüm taleplerini birlikte içeren bir toplumsal adalete ihtiyaç duyulduğu öncülünden yola çıkarak kapsayıcı bir çerçeve öneren statü modelinin, kimlik modeline karşı uygun bir alternatif olduğunu ileri sürüyoruz.

2. KİMLİK MODELİ

Adaletle ilişkin yeni talepler olarak karşımıza çıkan tanınma talepleri, her ne kadar çağımıza ait olsalar da, tanınma kavramı, Nancy Fraser’ın belirttiği gibi, Hegelci felsefeden gelir. Fraser’ın tanınma politikasını kimlik modeline eşitlediğini ileri sürdüğü klasik yaklaşım bu gelenekle başlar. Hegelci tanınma fikri, Fraser’ın ifadesiyle, kimliğin karşılıklı tanınma süreci yoluyla diyalojik olarak kurulumunu ifade eder. Fraser’a göre Hegelci tanınma, birbirini eşitler olarak gören ve aynı zamanda birbirinden ayrılan öznelerarasındaki karşılıklı ideal bir ilişkiye işaret eder. “Bu ilişki öznellik için kurucudur. Bir kimse ancak diğer bir özneyi tanımak ve onun tarafından tanınmak yoluyla bireysel bir özne haline gelir. Bu nedenle başkaları tarafından tanınmak benlik duygusunun gelişimi için çok önemlidir” (Fraser, 2000: 109). Hegelci teze göre, “toplumsal ilişkiler bireylerden önce, öznelerarasılık da öznellikten önce gelir” (Fraser, 2003: 10). Buna göre Hegelci anlamıyla tanınma, toplumsal bağlardan önce gelen geleneksel liberal birey anlayışında temelini bulan hak

sahibi öznelerarasındaki karşılıklı tanınma ilişkilerinden hareketle anlaşılır. Daha ziyade, bireyselleşme süreçleri olarak kabul edilen toplumsal etkileşimlerde gerçekleşen öznelerarasındaki karşılıklı tanınma ilişkilerinden hareketle anlaşılır. O halde Hegelci anlamıyla tanınma, toplumsal bir kategori olarak karşımıza çıkar.

Fraser, tanınma politikasını kimlik modeline eşitleyen klasik yaklaşımı savunanların Hegelci tanınma şemasını kültürel ve politik alana aktardıklarını ileri sürer (Fraser, 2000: 109). Tanınma politikasının kimlik modelinin savunucularından olan Charles Taylor'ın tanınma kavramı, her ne kadar toplumsal bağlar içinde kurulan öznelerarası karşılıklı tanınma ilişkilerine işaret etmesi bakımından toplumsal bir kategori olarak Hegelci anlamını korusa da, tanınması talep edilen, bireylerin kolektif kimlikleri ya da mensubu oldukları grubun ayırt edici özelliğidir. O halde kimlik modelinde tanınma, Richard Rorty'nin ifadesiyle, Hegelci anlamında olduğu gibi bireyler arasında değil; kültürler arasındadır (Rorty, 2008: 75).

Tanınma politikasının kimlik modelinde, bireylerin kolektif kimliği, kısmen tanınma ve tanınmama yoluyla; çoğu zaman da başkaları tarafından yanlış tanınma yoluyla biçimlenir. Taylor'a göre yanlış tanınma, insanların yaşadıkları sosyal çevrede ve toplumda olumsuz ya da çarpıtılmış bir imajla damgalanmasıdır. Bu bakımdan yanlış tanınma, kişileri ya da grupları değeri düşürülmüş bir varoluş tarzına hapsederek baskıya ve marjinalleştirmeye dönüşebilmektedir (Taylor, 1996: 42). Örneğin erkek egemen toplumlarda kadınlar, Taylor'ın belirttiği üzere, ikincil konuma itilerek ve kendilerinin değersiz bir imgesini benimsemeye zorlanarak dezavantajlı yaşam pratiklerine mahkum edilmekte ve özsayıgılarını yitirmektedirler. Benzer bir biçimde siyahlar da beyaz toplumun kendilerine dayattığı olumsuz imgeye direnemeyince, kendilerini değersiz görmeyi sürdürmektedirler. Bu bağlamda yanlış tanınma, Taylor'a göre, yalnızca saygının yokluğunu değil; aynı zamanda baskıya ve dışlanmaya maruz kalanların kendilerini kavrayışlarına yabancılaşmalarını, yani kendilerine dayatılan aşağılayıcı imgeyi içselleştirmeleri ölçüsünde zarar görmelerini de beraberinde getirmektedir. Bu durum "acı verici bir yaranın açılmasına neden olarak kurbanlarını, sakatlayıcı bir biçimde, kendilerinden nefret ederek yaşamaya mahkum" etmektedir (Taylor, 1996: 43). Buna göre yanlış tanınma, "kendi kendine değer verme yönünde bir duygu geliştirmenin koşulları ve ötekilerin takdiri eksik olduğu vakit" (Benabib, 1999: 57) ortaya çıkmakta; karşılıklı saygının ve bireylerin özsayıgısının gelişmesinin temellerini zedelemektedir.

O halde kimlik modelinde yanlış tanınma, bir kimsenin kendi benliği ile olan ilişkisinin bozulmasına neden olur. Bunun sonucu olarak, baskın kültür tarafından kültürel olarak damgalanan ve saygısızlığa maruz kalan grupların üyeleri, kendilerine ilişkin olumsuz imajı özümsemeye zorlanarak, sağlıklı bir kültürel kimlik geliştirmekten mahrum kalırlar. Bu bakış açısına göre tanınma politikasının kimlik modeli, bir kimsenin kendi benliği ile olan ilişkisinin baskın kültür tarafından damgalanma ve olumsuz bir imaja hapsedilme yoluyla kurulmasına itiraz etmeyi amaçlar. Ve yanlış tanınmaya maruz kalan grupların üyelerine, kendi temsillerini oluşturmak adına, bu tarz olumsuz imajları reddetmelerini ve benimsememelerini; bunun yerine kendi kültürlerini kolektif olarak olumlamalarını önerir (Fraser, 2000: 109-110). Çünkü bunun onlara toplumda saygınlık kazandıracığını ve bunun gerçekleşmesi halinde tanınmanın başarılacağını vurgular. Bu bağlamda kimlik modelinde tanınma talepleri, farklı kolektif kimliklere mensup bireylerin değeri düşürülen grup farklılıklarının kamusal alanda eşit saygı görmesi adına değerinin onaylanması ve yükseltilmesi yönündeki talepler şeklinde öne çıkar.

Anlaşılabileceği üzere Taylor'ın savunucusu olduğu kimlik modeli, kişisel kimlik duygusunun gelişimi için gerekli olan öznelerarası koşullarla ilgili psikolojik faktörlere odaklanır. Kişisel bütünlüğün gelişimini engelleyen saygısızlık ve inkara yol açan çeşitli kültürel ve sembolik kalıpları tanımlayarak, bu kalıpları, bireylerin benlik saygısı geliştirmelerine engel oldukları gerekçesiyle adaletsizlik olarak nitelendirir (Zurn, 2008: 147).

Tanınma politikasının kimlik modeli, çağdaş siyasetin merkezi ilgisi haline gelmeye başlayan tanınma taleplerini dikkate alan bir adalete olan ihtiyacı vurgulamakla önemli bir tartışma başlatmıştır. Ancak bununla birlikte kimlik modeli, içerdiği bazı problemler nedeniyle, söz konusu ihtiyaç için yeterince uygun bir tartışma zemini olamamaktadır. Bu problemler sırasıyla, kimliğin şekleşmesi problemi ve yer değiştirme problemidir.

Kimlik modelinde, kolektif kimliğin önceden verili olduğu, sabit ve değişmez nitelikte ayırt edici bir özel nitelik olduğu anlayışı hakimdir. Fraser'a göre bu anlayış, kimliğin şekleşmesine yol açar; yani ilgili kolektiviteye üye olan bireyler üzerinde verili kültüre uymaları yönünde ahlaksal baskı kurulmasına neden olur (Fraser, 2000: 112). Kimliğin şekleşmesi probleminde iki tür yaklaşım ağır basar. İlk yaklaşıma göre kimliğin şekleşmesi, kültürler arası etkileşimi ve iletişimi desteklemez. Kültürel formların çoğulluğunu ve melezliğini reddeden bu yaklaşım, gruplar arası eşitsiz ilişkileri teşvik etme eğilimi taşır (Fraser, 2000: 108). İkinci yaklaşıma göre kimliğin şekleşmesi, çoğu zaman insanların kimliklerinin çokluğunu, yaşam tarzlarının farklılığını ve ilişkilerinin karmaşıklılığını reddeden homojen ve dışlayıcı bir kimliği grup üyelerine empoze etme eğilimindedir. Grup içi heterojenliği reddeden bu yaklaşım, grup içi eşitsiz ilişkileri maskeler (Fraser, 2001: 24).

Grup içi farklılıkları ve gruplar arası etkileşimi ve iletişimi dikkate almayan ve bunun sonucunda grup kimliğinin, grup üyelerine empoze edilmesi anlamında baskıcı hale gelmesine neden olan kimliğin şekleşmesi problemi, grup üyelerinin farklı türdeki tanınma taleplerinin çoğulluğunu tek bir tanınma talebine; grup kimliğinin tanınması talebine indirgeyerek, grup içi hakimiyet ve bağımlılık ilişkilerini paranteze alma eğilimi taşır. Bununla birlikte grup kimliğinin şekleşmesi, Christopher F. Zurn'un belirttiği gibi, yalnızca grup içi eşitsizlikleri maskeleyen işlevi görmez aynı zamanda bu eşitsizliklerden bazılarını diğerlerinden daha temel önemde kabul eden bir değer hiyerarşisi üretir. Böylece üstesinden gelmeye çalıştığı yanlış tanınmanın, ilgili grup içinde ortaya çıkmasına bizzat zemin hazırlar (Zurn, 2008: 152-153). Diğer taraftan kolektif kimlik kategorisini verili, mutlak ve sabit kabul ederek, istikrarının sorgulanmasının ve hangi dışlamalarla kurulduğunun sorunsallaştırılmasının önünü kapatma eğilimi taşır.

Fraser'ın yer değiştirme problemi olarak adlandırdığı problem, adalete ilişkin tanınma taleplerinin yeniden bölüşüm talepleri karşısında ağırlık kazanması ve siyasetin merkezine doğru kayması ile birlikte yaşanan yer değiştirmeden kaynaklanır. Bu değişimle birlikte çıkarlarını savunmak, sömürüye son vermek ve yeniden bölüşümü kazanmak için mücadele eden sınıfların yerini, kimliklerini savunmak, kültürel baskınlığa son vermek ve tanınmayı kazanmak için mücadele eden gruplar almaya başlar. Bunun sonucunda "kültürel politikalar" ile "sosyal politikalar" birbirinden ayrılır ve ilki ikincisini gölgede bırakır. Yeniden bölüşümden tanınmaya doğru gerçekleşen değişimle birlikte, eşitlikçi ekonomik talepleri kapsayan dağıtıcı adalet paradigması ortadan kalkmamakla birlikte, merkezdeki yerini kolektif kimliklerin tanınması yönündeki talepleri kapsayan yeni adalet paradigmasına terk eder. Bu yer değiştirme sonucunda, sınıf politikası ve kimlik politikası, sosyal politikalar ve kültürel politikalar, eşitlik ve farklılık, yeniden bölüşüm ve tanınma çoğu zaman feminizm gibi yeni toplumsal hareketler içinde ve büyük ölçüde akademide karşılıklı olarak birbirinden ayrılır (Fraser, 1997a: 2-3; Fraser, 2001: 21).

Sonuç olarak kimlik modeli, adaleti tanınma boyutuyla sınırlandırır ve yeniden bölüşüm boyutunu ihmal eder. Adaletin tek boyutlu anlaşılması, bir taraftan yanlış dağıtımdan kaynaklı adaletsizliklerin görmezden gelinmesine neden olur. Diğer taraftan ise günümüzde adaletin hem tanınmayı hem de yeniden bölüşümü birlikte gerektirdiğini ve ikisinden birinin tek başına yeterli olmadığını gözden kaçırarak adaletin tanınma boyutu ve yeniden bölüşüm boyutu arasında seçim yapmaya zorlar. Adaletin bu dar kavranışına karşılık tanınma politikasının statü modeli, adaleti tanınma ve yeniden bölüşüm boyutunu birlikte içerecek şekilde çok boyutlu olarak yeniden kavramsallaştırır. Kendisini kimlik modeline karşı alternatif olarak sunan statü modeli, yalnızca tanınma taleplerinin adalete ilişkin meseleler olarak temalaştırılması görevini değil; aynı zamanda

ve asıl olarak, tanınma talepleri ile yeniden bölüşüm taleplerini birlikte içerecek kapsayıcı bir adalet teorisinin geliştirilmesi görevini üstlenir.

3. KİMLİK MODELİNE KARŞI STATÜ MODELİ

Tanınmanın odağına psikolojik faktörleri alan kimlik modelinin aksine, Fraser'ın önerdiği alternatif statü modeli, tanınmayı toplumsal statüye ilişkin bir mesele olarak ele alır. Bu görüşe göre tanınma, bireylerin toplumsal etkileşime eşit muhataplar olarak katılması için gerekli olan statünün tanınması anlamına gelir. Bu durumda statü modelinde yanlış tanınma, kimlik modelinde olduğu gibi geleneksel anlamıyla yalnızca aşağılanmak, kötülenmek ve değersizleştirilmek değildir. Statü modelinde yanlış tanınma daha ziyade, saygısızlığa yol açan değer kalıplarının örneğin hukukta, sosyal refahta, popüler kültürde kurumsallaşmasının bir sonucu olarak, toplumsal yaşama eşit katılımın engellenmesi ve toplumsal etkileşimde ayrıcalıklara sahip katılımcı statüsünün reddedilmesi anlamına gelir (Fraser, 2008: 58). O halde Fraser'a göre yanlış tanınma, "psikolojik bir durum değil; kurumsallaşmış toplumsal ilişkidir" (Fraser, 2008: 59). Bu nedenle yanlış tanınmanın çözümü, tanınma politikasının statü modelini gerektirir. Tanınma politikasının bu alternatif modelinde, toplumun eşit üyeleri olarak toplumsal yaşama eşit katılımın engellenmesi anlamındaki statü eşitsizliğinden kaynaklanan yanlış tanınmanın, toplumun her bir üyesinin diğerleri ile birlikte etkileşime eşit katılımının sağlanması ile üstesinden gelinmesi amaçlanır (Fraser, 2000: 113).

Fraser'a göre "tanınmayı bir statü meselesi olarak görmek, kurumsallaşmış kültürel değer kalıplarının toplumsal aktörlerin göreceli duruşu üzerindeki etkilerini incelemek anlamına gelir" (Fraser, 2000: 113). Bu değer kalıpları aktörlerin toplumsal yaşama eşitler olarak katılabilmesine imkan sağladığı sürece, öznelararası "karşılıklı tanınma" ve "statü eşitliğinden" bahsedebiliriz. Buna karşıt olarak, bazılarının toplumsal etkileşime katılmalarına engel olmaları halinde yanlış tanınma ve ikincil statüden bahsedebiliriz. Bu açıdan bakıldığında yanlış tanınma, toplumsal yaşama eşit katılımı engelleyen kurumsallaşmış ilişkidir. O halde yanlış tanınma, eşitsizliğe neden olan kurumsallaşmış kültürel değer kalıplarının bir sonucu olarak toplumsal etkileşime eşit katılımdan yoksun bırakılmadır (Fraser, 2000: 113-114).

Statü modelinde, kurumsallaşmış ilişkilerdeki adaletsizliğe işaret eden ve ikincil statü olarak anlaşılan yanlış tanınma, toplumsal etkileşimin eşit katılımı engelleyen kültürel normlara göre toplumsal kurumlar tarafından düzenlemesiyle ortaya çıkar (Fraser, 2003: 29). Bu tarz bir düzenlemenin somut pratiklerini çeşitli örneklere başvurarak görebiliriz. Bu örneklerden biri, eşcinsel evliliğin gayri meşru ve sapkın olduğu gerekçesiyle evlilik yasalarında içermemesidir. Bir diğeri bekar anneleri cinsel açıdan sorumsuz olarak damgalayan sosyal refah politikalarıdır. Başka bir örnek de ırkla suç arasında ilişki kuran ırka dayalı profil çıkarma gibi polis faaliyetleridir. Bütün bu örneklerde toplumsal etkileşimin, bazı toplumsal aktörleri norma uygun diğerlerini ise norma uygun olmadığı gerekçesiyle kategorilere ayıran kurumsallaşmış bir kültürel değer kalıbı tarafından düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bu kategorilere göre heteroseksüellik normaldir, eşcinsellik sapkındır; erkeğin aile reisi olması uygundur, kadının aile reisi olması uygun değildir; beyazlar yasalara saygılıdır, siyahlar tehlikelidir. Görülebileceği üzere her bir örnekte, toplumun bazı aktörlerinin etkileşime eşitler olarak katılmalarını engelleyecek kurumsallaşmış kültürel değer kalıpları ile karşılaşmaktadır (Fraser, 2000: 114).

O halde tanınma politikasının statü modelinde yanlış tanınma, adaletin ciddi ihlali anlamına gelen kurumsallaşmış eşitsizliğin bir biçimini oluşturur. Bu bağlamda yanlış tanınmaya karşı ileri sürülen tanınma talepleri, grup kimliğine değer vermeyi değil; toplumsal yaşama eşitler olarak katılımı amaçlar. Buna göre statü modelinde yanlış tanınmanın çözümü, "ilgili tüm kurumsal alanlara katılım eşitliğini engelleyen etkileşimi düzenleyici değerlerin değişmesi anlamına gelir" (Fraser, 2000: 115; Lara and Fine, 2007: 41).

Elbette bu değişimin nasıl yapılacağı, yanlış tanınmanın kurumsal biçimine bağlıdır. Eşcinsellerin eşit katılımını engelleyen evlilik yasaları örneğine tekrar bakacak olursak, yanlış tanınmanın heteroseksüelliği normal, eşcinselliği sapkın olarak tanımlayan heteroseksist kültürel değer kalıbına göre düzenlenen hukukta kurumsallaştığı görülür. Bu tür bir adaletsizliğin çözümü, söz konusu değer kalıbının, eşitliği destekleyen alternatifleriyle yer değiştirmesini gerektirir. Bu değişim çeşitli yollarla gerçekleşebilir. Bunun bir yolu eşcinsel evliliği yasallaştırarak eşcinsellerin heteroseksüellerle aynı şekilde tanınmasını sağlamak olabilir. Diğer bir yolu ise heteroseksüel evlilik uygulamasının sonlandırılarak sağlık sigortası gibi hakların medeni durumdan ayrılması ve yurttaşlık gibi başka bir temelde tahsis edilmesi olabilir (Fraser, 2000: 115).

Buradan anlaşılıyor ki statü modeli, kimlik modelinde olduğu gibi yanlış tanınmanın ilgili bağlamdan bağımsız ve onu önceleyen herhangi bir çözümüne bağlı değildir. Statü modeli, kimlik modelinde olduğu gibi önceden belirlenmiş tek bir çözümü savunmak yerine, toplumsal yaşama eşitler olarak katılımı amaçlayan evrensel norma bağlı olarak bir dizi olasılığa yer açmakta ve farklı tanınma stratejilerine izin vermektedir (Fraser, 2000: 115). Ancak yanlış tanınmayı ortadan kaldırmaya yönelik hangi çözüm talep edilirse edilsin, temelde amaçlanan, toplumsal yaşama eşit katılımı engelleyen kurumsallaşmış kültürel değer kalıplarının ve bunlara bağlı somut düzenlemelerin, eşit katılımı destekleyenlerle değiştirilmesidir. Nitekim tanınma politikasının statü modeli, Fraser'ın belirttiği gibi, "kurumsallaşmış haksızlıkların kurumsal çözümlerini amaçlamaktadır. (...) Bu politika, etkileşimi düzenleyen değerlerin değişmesi ve toplumsal yaşama eşit katılımı destekleyecek yeni değer kalıplarının yerleştirmesi yoluyla, statü eşitsizliğinin üstesinden gelmeye çalışmaktadır" (Fraser, 2000: 116).

O halde statü modelinde eşitsizliğin üstesinden gelinirken, kimlik modelinin içerdiği problemlerden ilki olan kimliğin şeyleşmesi probleminden de kaçınılır. Tanınmayı, bireylerin grup kimliğinin ayırt edici özelliğinin tanınması olarak değil; bireylerin toplumsal etkileşime eşitler olarak katılması şeklinde yeniden tarif eden statü modeli, kurumsallaşmış normların bazı toplumsal aktörleri diğerleri karşısında dezavantajlı kılarak toplumsal etkileşime eşit katılımını engellenmesine odaklanarak, toplumsal değişimi amaçlar. Mevcut grup kimliklerine değer biçmeyi, yanlış tanınmanın ayrıcalıklı çözümü olarak görmeyi reddeder. (Fraser, 2000: 119).

Bunun yerine eşit katılım normunu, adaletin normatif kriteri olarak sunar. Bu norma göre "adalet, toplumun bütün üyelerinin birbirleri ile eşitler olarak etkileşimde bulunmalarını mümkün kılan toplumsal düzenlemeleri gerektirir" (Fraser, 2013: 164). Statü modelinde bu toplumsal düzenlemeler geniş bir çerçeveden anlaşılır. Çünkü Zurn'un ifadesiyle, siyasal ve yasal kurumlar yanında "eğitim kurumlarını, aile yapılarını, sosyalleşme pratiklerini, kitle iletişim kurumlarını, sivil toplum örgütlerini, üretime ve dağıtıma dayalı ekonomik ilişkileri, önemli kültürel söylemleri vb." içeren temel toplumsal kurumların adil olmadığı görülür (Zurn, 2008: 150). Bu çerçevede eşit katılım normunun, toplumsal düzenlemeleri daha geniş açıdan değerlendirmeyi sağlayacak kapsayıcı normatif standarda olan ihtiyaca karşılık vermek için geliştirildiği söylenebilir. Nitekim eşit katılım normu, Zurn'un vurguladığı gibi, her bireyin toplumsal yaşama diğerleri ile birlikte eşit katılımının mümkün kılınmasını sağlamak için, toplumsal kurumların demokratikleştirilmesini gerektirmektedir (Zurn, 2008: 150).

Statü modelinin normatif kriteri olan eşit katılım normunun, kurumsallaşmış haksızlıklara karşı toplumsal kurumların demokratikleşmesi için geniş bir uygulanma alanına sahip olması, kimlik modelinin ikinci problemi olarak ifade ettiğimiz yer değiştirme probleminin de üstesinden gelinmesinin önünü açar. Adil bir toplumsal etkileşim, yalnızca yanlış tanınmadan kaynaklı adaletsizlik biçimlerinin üstesinden gelinmesiyle sağlanamaz. Yoksulluk, sömürü ve sınıf farklılaşmasıyla ilişkili olan yanlış dağıtımdan kaynaklı adaletsizlik biçimlerinin de üstesinden gelinmesini gerektirir. Zira toplumsal etkileşime eşit katılımın engellenmesi, Fraser'ın vurguladığı üzere, yalnızca kurumsallaşmış değer kalıpları yoluyla gerçekleşmez; aynı zamanda bazı aktörlerin, toplumsal etkileşime eşitler olarak katılımı için gerekli olan kaynaklardan yoksun bırakılması

yoluyla da gerçekleşir. Buna göre yanlış dağıtım, tıpkı yanlış tanınma gibi toplumsal yaşama eşit katılımın önündeki bir engel olarak ortaya çıkar (Fraser, 2000: 116). Bu durumda statü modeli, hem yanlış tanınmadan kaynaklı adaletsizlik biçimlerine hem de yanlış dağıtımdan kaynaklı adaletsizlik biçimlerine yönelik çözüm bekleyen talepleri birlikte içerebilen normatif bir çerçeve sağlayabilir (Zurn, 2008: 153).

4. SONUÇ

Kimlik modelinden farklı olarak statü modelinde, toplumsal adaletin daha geniş ve kapsayıcı bir bakış açısından kavramsallaştırılması gerektiği savunulur. Buna göre toplumsal adalet, en azından iki tür talebi içermelidir. Bir taraftan, yanlış tanınmanın neden olduğu adaletsizliklere karşı ileri sürülen tanınma taleplerini kapsamalıdır. Diğer taraftan da yanlış dağıtımın neden olduğu adaletsizliklere karşı ileri sürülen yeniden bölüşüm taleplerini kapsamalıdır. Bu bağlamda Fraser'ın önerdiği statü modelinin, kimlik modelinden farklı olarak adaleti yanlış tanınmanın ortadan kaldırılmasından daha geniş bir kapsamda ele aldığı açıktır. Statü modelinde, kimlik modelinin adaletin ekonomik boyutunu paranteze alan ve yeniden bölüşümü ihmal eden tutumuna karşı olarak, adaletin yalnızca yanlış tanınmanın üstesinden gelinmesiyle sağlanamayacağı gösterilir ve kapsayıcı bir adalete olan ihtiyaç öne çıkarılır. Statü modelinde her iki adaletsizlik türü, bu ihtiyaca uygun olarak toplumsal yaşama eşitler olarak katılımın engellenmesi şeklinde yeniden tarif edilir. Ancak çok boyutlu olabilen kapsayıcı bir adalet teorisiyle her iki tür adaletsizliğin üstesinden gelinebileceği savunulur. Öznelerarası adil etkileşimin koşulu olan toplumsal yaşama eşit katılımın, adaletin tanınma ve yeniden bölüşüm boyutu birlikte ele alındığında başarılabilirliği vurgulanarak, tanınmanın yeniden bölüşümün yerini ikamesine karşı çıkarılır.

KAYNAKÇA

- Benhabib, S. (1999). *Modernizm, Evrensellik ve Birey: Çağdaş Ahlak Felsefesine Katkılar* (Çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Fraser, N. (1997). *Justice Interruptus: Critical Reflections on the "Postsocialist" Condition*, Routledge, London.
- Fraser, N. (2000). "Rethinking Recognition", *New Left Review*, No. 3: 107-120
- Fraser, N. (2001). "Recognition without Ethics?", *Theory, Culture & Society*, Vol. 18 (2-3): 21-42
- Fraser, N. (2003). "Social Justice in the Age of Identity Politics: Redistribution, Recognition, and Participation". *Redistribution or Recognition? A Political-Philosophical Exchange*, pp. 7-109, Verso, London.
- Fraser, N. (2008). "Heterosexism, Misrecognition, and Capitalism: A Response to Judith Butler". (Ed. Kevin Olson), *Adding Insult to Injury: Nancy Fraser Debates Her Critics*, pp. 57-69, Verso, London and New York.
- Fraser, N. (2013). *Fortunes of Feminism: From State-Managed Capitalism to Neoliberal Crisis*, Verso, London and New York.
- Lara, M. P. & Fine, R. (2007). "Justice and the Public Sphere: The Dynamics of Nancy Fraser's Critical Theory". (Ed. Terry Lovell), *(Mis)recognition, Social Inequality and Social Justice: Nancy Fraser and Pierre Bourdieu*, pp. 36-49, Routledge, London and New York.
- Rorty, R. (2008). "Is "Cultural Recognition" a Useful Notion for Leftist Politics?". (Ed. Kevin Olson), *Adding Insult to Injury: Nancy Fraser Debates Her Critics*, pp. 69-82, Verso, London and New York.
- Taylor, C. (1996). "Tanınma Politikası". (Çev. Yurdanur Salman). *Çokkültürcülük – Tanınma Politikası* (Ed. Amy Gutmann), ss. 42-85, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Zurn, C. F. (2008). *Arguing over Participatory Parity: On Nancy Fraser's Conception of Social Justice*, (Ed. Kevin Olson), *Adding Insult to Injury: Nancy Fraser Debates Her Critics*, pp. 142-164, Verso, London and New York.